

Wetenschapper ken je rol

Wie zijn oor te luisteren legt in wetenschappelijke kringen, kan de laatste jaren bezorgde geluiden opvangen. Het wetenschappelijk gezag heeft een knauw gekregen, heet het. Zo rept voormalig kopstuk van de wetenschappelijke gemeenschap Robbert Dijkgraaf in een jaarrede van een 'koude onderstroom' die het 'publiek vertrouwen in de wetenschap doet eroderen'. Hoe herstellen we ons gezag?, is de verzuchting die daar vaak op volgt.

Opvallend is dat bezorgde wetenschappers steeds dezelfde voorbeelden van stal halen om die vermeende gezagscrisis te illustreren: de wereldwijde rel rond de fouten in het klimaatrapport van het IPCC en de binnenlandse consternatie rond de vaccinaties tegen Mexicaanse griep en het HPV-virus.

Dit zijn niet toevallig voorbeelden waarin wetenschap direct gevolgen heeft voor onze leefwereld. Het IPCC werd ingesteld door de Verenigde Naties, in de hoop dat een panel van klimaatwetenschappers een neutrale kennisbasis kon leggen onder politiek pijnlijke maatregelen om de opwarming van de aarde tegen te gaan. Maar het verliep anders. Er werden fouten in het rapport ontdekt. Op zichzelf kleinere foutjes, die echter wel allemaal de opwarming van de aarde overdreven. Gevolg was dat het klimaatpanel een politieke kleur kreeg. Hoe ironisch: de VN zetten wetenschappers in om een politiek debat te neutraliseren - met als resultaat dat de wetenschap gepolitiseerd werd.

De vaderlandse opwinding rond vaccinaties is hierbij vergeleken klein bier. Maar ook deze vaccinaties hebben onbedoeld tot politieke opwinding geleid. Leunend op het oordeel van het wetenschappelijke establishment besloot het Ministerie van VWS tot vaccineren over te gaan. Al snel zwollen op internet echter de geruchten aan dat er een luchtje zat aan de prikken. Het Rijksvaccinatiebeleid, tot dan toe een kroonjuweel van verlichte gezondheidszorg, werd opeens onderwerp van verhit debat. En de overdonderde autoriteiten wisten niet goed hoe ze de maatschappelijke onrust moesten managen.

Het essay over de HPV-prik in de bundel *Onzekerheid troef: het betwiste gezag van de wetenschap* laat mooi zien hoe wetenschap en beleid elkaar soms te dicht naderen - met maatschappelijke brokken tot gevolg. HPV is een geslachtsziekte die op latere leeftijd tot baarmoederhalskanker kan leiden. 'Als we nog maagdelijke meisjes een vaccin geven tegen HPV, voorkomt dat veel latere kankergevallen', redeneerden medische wetenschappers. Maar er was niet nagedacht over het effect wat deze oproep tot vaccineren op het moderne onderhandelingsgezin zou hebben. Je kunt een tiener niet zomaar naar het consultatiebureau jagen. Dat wordt een ingewikkeld gesprek met een wiebelige twaalfjarige dochter over seks, risico's en lichamelijke zelfbeschikking. En voor dat gesprek mag je niet eens zelf je moment kiezen; de overheid dwingt dat min of meer af.

Het 'deskundigenverhaal' had geen oog voor het lastige parket waarin juist deze vaccinatie gezinnen bracht. Die gezinnen verweerden zich op een retorisch sterke manier: door het gezag van de wetenschappelijke adviseurs aan te vallen. Hoe ongefundeerd die verwijten vaak ook waren, de wetenschappers en beleidsmakers hadden het oproer wel aan zichzelf te danken. Zij deden immers alsof wetenschappelijke kennis vanzelf de weg wijst naar beleidsmaatregelen, zonder dat je daar verder de maatschappij bij hoeft te betrekken. Zij traden op als technocraten. En dat is in een democratie niet hun rol.

Zodra wetenschap en beleid elkaar dicht op de huid gaan zitten, komt er een vreemde, soms perverse dynamiek op gang. Wetenschap kan politiek besmet raken (zie het klimaatdebat), beleid kan al te technocratisch-wetenschappelijk worden en daardoor haar voeling met de leefwereld kwijtraken (zie de vaccinatie-oproeren). Maar volgt hieruit dat 'de' wetenschap haar gezag verliest? Nee. Uit verschillende enquêtes blijkt dat het publiek nog steeds veel vertrouwen stelt in de wetenschap. Vooral waar wetenschap het hele grote (het heelal) of het hele kleine (quarks) bestudeert, kan zij volop rekenen op bewondering van het publiek. Maar waar wetenschap zich uitsprekt over zaken die vallen binnen de menselijke maat, wordt het inderdaad lastiger. Dan raakt wetenschap immers direct aan ons dagelijks leven en aan onze eigen belangen. In die gevallen is de maatschappelijke onschuld van de wetenschap verdwenen.

Daar zullen we mee moeten leren leven, want natuurlijk blijft wetenschap belangrijk voor politiek en beleid. Je mag als burger althans hopen dat politici zich op de hoogte stellen van de laatste wetenschappelijke inzichten als zij beleidsmaatregelen formuleren. En je mag ook hopen dat wetenschapper relevante kennis op tijd onder de aandacht brengen van de beslissers. Maar wel met een zekere stijl graag. Het zou een hoop ellende voorkomen als wetenschappers én politici hun afzonderlijke rollen scherp voor ogen houden en elkaar op gepaste afstand houden.

Dat opent de vraag wat in een bepaalde praktijk nu eigenlijk de gepaste afstand is. Die vraag stellen Huub Dijstelbloem en Rob Hagendijk, de samenstellers van deze bundel, helder aan de orde. Zij hebben daarbij prettig veel oog voor wetenschap die wordt beoefend op plekken als economische adviesorganen, consultatiebureaus, agrarische proefvelden, rechtbanken, het Voedingscentrum en de migratiedienst. Plekken dus waar politiek en wetenschap elkaar ontmoeten en het maatschappelijk geraas en gebral stevig doorklinkt. Alleen al deze verfrissende kijk op wat wetenschap óók is, maakt dat dit boek een publiek verdient. De geïnteresseerde lezer moet enkele moeizaam geschreven bijdragen die soms wel erg ver van het onderwerp afdwalen daarbij maar voor lief nemen.

Huub Dijstelbloem en Rob Hagendijk (red.) – Onzekerheid troef: het betwiste gezag van de wetenschap. Van Gennep; 296 pag; € 22,50. ISBN 9789461640437.

© Marjan Slob. Gepubliceerd in *de Volkskrant*, 4 februari 2012.